

УДК 368.034:330.131.7

*Ваніна Д. А.***КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

Анотація. У статті доводиться необхідність впровадження механізму управління ризиками страхових організацій. Надається визначення поняття «фінансовий ризик страхових організацій». Підкреслюється проблема відсутності єдиного підходу до класифікації фінансових ризиків. Наводяться особливості визначення критеріїв класифікації фінансових ризиків страхових організацій. На основі проведеного аналізу запропоновано класифікацію фінансових ризиків страховиків.

Ключові слова: фінансовий ризик, ризик-менеджмент, страхова організація, класифікація ризиків.

*Ванина Д.А.***КЛАССИФИКАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ**

Аннотация. В статье доказана необходимость внедрения механизма управления рисками страховых организаций. Дается определение понятия «финансовый риск страховых организаций». Подчеркивается проблема отсутствия единого подхода к классификации финансовых рисков. Приводятся особенности определения критериев классификации финансовых рисков страховых организаций. На основе проведенного анализа предлагается классификация финансовых рисков страховщиков.

Ключевые слова: финансовый риск, риск-менеджмент, страховая организация, классификация рисков

*Vanina D.A.***CLASSIFICATION OF FINANCIAL RISKS IN THE INSURANCE COMPANIES**

Abstract. The article demonstrates necessity of implement of a mechanism of risk management in the insurance companies. The definition of financial risk in the insurance companies is given. The problem of lack of common classification of financial risks in the insurance companies is analyzed. The classification of financial risks in the insurance companies, based on the analysis, is proposed.

Keywords: financial risk, risk management, insurance company, classification of risks.

Постановка проблеми. Страхова галузь в Україні підпадає під всебічний негативний вплив, починаючи від економічних факторів і ринкової нестабільності, закінчуючи зростаючим конкурентним середовищем. Про це може свідчити щорічне скорочення кількості страхових компаній (СК). Так за 2011 рік кількість страховиків скоротилась на 14 СК, або на 3%, а за 2012 рік – на 28 СК, або на 6%.

У такій ситуації сучасний стан фінансів страхових організацій потребує обов'язкового пошуку нових шляхів підвищення їх конкурентоздатності та фінансової стійкості та стабільності, що, в свою чергу, зможе забезпечити ефективний механізм ризик-менеджменту. Тому на сьогоднішній день є очевидною необхідність формування та розвитку системи ризик-орієнтованого управління діяльністю страхових організацій, метою якого є підвищення ефективності функціонування страхової компанії, рівня її фінансової стійкості та конкурентоздатності на страховому ринку в цілому. Але для побудови ефективної системи ризик-менеджменту необхідно чітко розділяти та розуміти існуючі ризики в страховій діяльності.

Проте, класифікація ризиків, яка зустрічається в економічній літературі, наводиться в основному без врахування галузевої специфіки. Слід зазначити, що на сьогодні не існує

єдиного підходу до їх систематизації та вибору критеріїв класифікації. Тож існує необхідність виявити та систематизувати існуючі фінансові ризики в страхових організаціях.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання, які стосуються оцінки ризиків в страховій діяльності розглядаються в роботах Д. В. Безнощенко, Ю. Е. Слепухіної, Н. В. Стрельнікова, М. О. Федотова, О. А. Циганова, Р. Т. Юлдашева та ін.

Слід підкреслити, що деякі теоретичні та практичні аспекти управління ризиками у страховій галузі знайшли своє відображення у роботах таких вітчизняних науковців як: І. О. Бланк, К. Г. Воблій, В. Д. Базилевич, В. В. Вітлінський, Т. А. Ротова, М. С. Клапків, К. В. Шелехов, М.В. Сороківська.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення та класифікація фінансових ризиків, характерних для діяльності страхових організацій.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. На сьогодні відсутній єдиний підхід до класифікації фінансових ризиків в страхових компаній, що ускладнює побудову ефективної моделі управління фінансовими ризиками в страховій діяльності. Класифікації фінансових ризиків, які надавались різними авторами, не враховували специфіку страхування. Отже, є необхідність чітко окреслити коло таких ризиків.

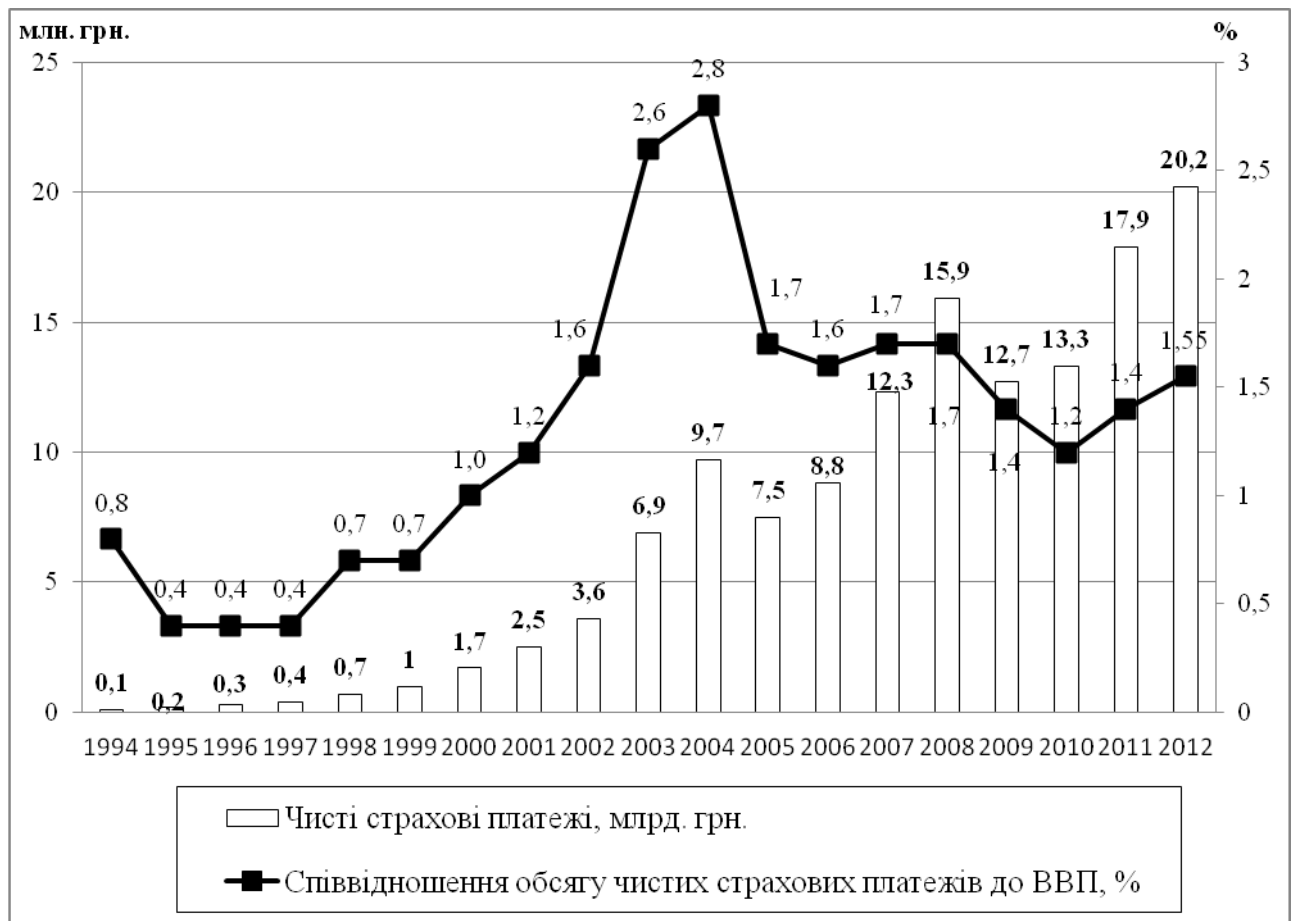
Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному світі діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з різноманітними ризиками. Через специфіку своєї діяльності такі фінансові інститути, як страхові компанії, працюють в умовах подвійного ризику. Так, з однієї сторони, вони приймають на страхування чужі ризики за договорами страхування та перестрахування, а з другої – під час інвестиційної та іншої діяльності у страховиків виникає низка власних фінансових ризиків, пов'язаних з неповерненням вкладених коштів або недоотриманням прибутку, що може призвести навіть до банкрутства.

Для більшості вітчизняних страхових компаній характерна інтуїтивна оцінка ризиків при складанні свого бюджету та плануванні. А для прийняття певного рішення необхідно чітко розуміти всі існуючі ризики та враховувати фактори впливу, щоб за допомогою моніторингу, контролю та управління досягти максимально позитивних результатів.

В цілому, вітчизняний страховий ринок характеризується слабким попитом на страхові послуги, а також прямою залежністю від макроекономічної кон'юнктури. Це підтверджується достатньо низьким рівнем протягом багатьох років частки чистих страхових платежів у ВВП (рис. 1).

Незважаючи на незначні збільшення чистих страхових платежів, що спостерігалися в останні роки, стан розвитку страхового ринку України ще не відповідає рівню країн ЄС. Зокрема, співвідношення чистих страхових платежів (без страхових платежів, переданих у перестрахування резидентам) до ВВП в 2011 р. становить 1,4%. Однак, це низький показник у порівнянні з економічно розвиненими країнами, де він складає 8-12%.

Слід зазначити, що практика впровадження та застосування фінансового ризик-менеджменту тільки починає набувати широкого застосування. Проте, сучасна дійсність вже вимагає від страхових компаній змін підходів до фінансового планування, а тому зараз зростає роль оцінки та управління фінансовими ризиками компаній, які проваджують свою діяльність у страховому бізнесі України. Адже, сьогодні пильна увага приділяється ризику страхувальника і, відповідно, проблемам забезпечення платоспроможності, стійкості та надійності страховика. В той же час, оцінці ризиків страхових компаній у процесі бюджетування і ризику діяльності страховика в цілому надається недостатньо уваги, хоча сам характер страхової діяльності, ймовірнісна природа фінансових потоків страхової компанії породжує серйозні особливості, як в структурі, так і в динаміці самого ризику. [5]

Джерело: Складено і розраховано за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

Рис. 1. Питома вага страхування у ВВП України за 1994-2012 рр. (%)

Досить влучно сучасне призначення фінансового ризик-менеджменту на підприємстві описав віце-президент UnitedGrainGrowersLimited Пітер Кокс: «Мета ризик-менеджменту полягає не в тому, щоб знайти вільне від ризику середовище для ведення бізнесу. Швидше за все, мета полягає в тому, щоб отримати вигоду із сформованої ситуації, тобто ризик-менеджмент стає в більшій мірі стратегічним, а не оборонним».

Для побудови ефективного механізму фінансового ризик-менеджменту у страхових організаціях необхідно чітко окреслити існуюче коло фінансових ризиків.

На нашу думку, під фінансовим ризиком страхової організації слід розуміти ризик, який виникає під час фінансових відносин між страховиками і учасниками страхового ринку, а також іншими суб'єктами господарювання щодо акумулювання страхових внесків і виплати страхового відшкодування в разі настання страхової події, розміщення коштів страхових резервів, здійснення інших фінансових операцій, який характеризується неможливістю достовірного прогнозу майбутніх доходів, а також ймовірністю втрат капіталу, фінансової стійкості та платоспроможності в силу невизначеності умов його реалізації. Особливістю цього визначення є те, що воно враховує специфіку страхової діяльності, а також і те, що в ньому підкреслюється не тільки негативна сторона явища, але і ймовірність отримання доходів в умовах невизначеності. Основним в ефективному ризик-менеджменті є не питання про недопущення ризику в його негативному прояві, а розробка і впровадження таких методів управління фінансовими ризиками, які зможуть призвести навіть до додаткових грошових надходжень.

На даний момент, в економічній теорії ще не розроблена загальноприйнята та вичерпна класифікація ризиків. Це пов'язано з тим, що на практиці існує велика кількість різноманітних проявів ризику. При цьому слід відмітити, що один і той самий ризик може

мати різну назву та опис. Крім цього, досить часто не можливо розмежувати деякі види ризику.

Слід зазначити, що світова практика зводить класифікацію фінансових ризиків до наступних: ризик зниження фінансової стійкості; ризик неплатоспроможності; інвестиційний ризик; інфляційний ризик; процентний ризик; валютний ризик; депозитний ризик; кредитний ризик; податковий ризик; структурний ризик; криміногенний ризик.[2]

Дана класифікація включає в себе досить широке коло ризиків, які при несприятливих умовах можуть призвести до фінансових втрат. Фактично, більша частина з наведеного переліку дійсно може бути безпосередньо віднесена до фінансово-кредитної, інвестиційної чи біржової діяльності, проте існують деякі досить універсальні ризики, які виникають та впливають не лише на організації, що функціонують у зазначених галузях. Саме тому, такі ризики, як інфляційний, структурний та криміногенний, опосередковано стосуються нашої області дослідження.

Отже, доцільно зазначити, що в закордонній практиці спектр виключно фінансових ризиків (ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний ризик та ін.) доповнюється деякими не зовсім типовими для даної сфери ризиками, що в межах страхової діяльності може бути цілком виправданим, оскільки для впровадження превентивних дій та уникнення синергетичного негативного ефекту в результаті реалізації несприятливих подій різного роду доцільно скоригувати ймовірність їх настання з урахуванням впливу супутніх та побічних факторів. Однак, попри об'єктивне практичне значення, усе ж доцільно виділяти дану групу ризиків як окрему складову, оскільки доповнення фінансових ризиків суперечливими елементами може призвести до дезорієнтації та дезінформації користувачів інформації та ускладнить впровадження ефективного механізму управління фінансовими ризиками.[4, с. 175-176]

Кирилова Н. В. в своїй науковій праці зазначає, що класифікація ризиків страхових компаній, як і в інших учасників ринкових відносин, можлива за різними ознаками: ризики систематичні і несистематичні; правові, політичні, фінансові, кредитні, податкові, інвестиційні, інформаційні, галузеві; за об'єктами потенційної небезпеки, загрозами, наслідкам, складністю (елементарні і складові), за механізмом реалізації і т. д. [3, с. 197] Усі ризики в тій чи іншій мірі впливають на фінансову стійкість страховика, що надалі знаходить своє відображення у фінансових показниках його діяльності.

При розгляді класифікації ризиків можна говорити про більший або менший ступінь впливу страховика на джерело ризику (табл.1), так як компанія порівняно ефективніше може впливати на несистематичні або специфічні (внутрішні) ризики і менш ефективно - на систематичні або ринкові (зовнішні), відповідно, найбільш поширеним стало їх поділ на внутрішні і зовнішні. Під внутрішніми ризиками слід розуміти такі ризики, які існують і реалізуються безпосередньо в самій компанії, тобто існує можливість ефективного управління ними за умови впровадження концепції ризик-менеджменту. Зовнішні ризики виникають поза межами компанії, і попередити їх, або пом'якшити негативні наслідки їх впливу на рівні страхової компанії практично неможливо. Такі ризики характеризують ймовірність фінансових втрат, пов'язаних з несприятливими змінами кон'юнктури фінансового ринку. Такі ризики характерні для усіх учасників фінансової діяльності. Тобто зовнішні ризики виникають на рівні держави, або навіть усього світу.

Необхідно зазначити, що фінансові ризики страховиків також можна розділити на наступні дві групи: 1) ті, що стосуються будь-якого суб'єкта господарювання, учасника ринкових відносин; 2) прийняті ризики на страхування від страхувальників.

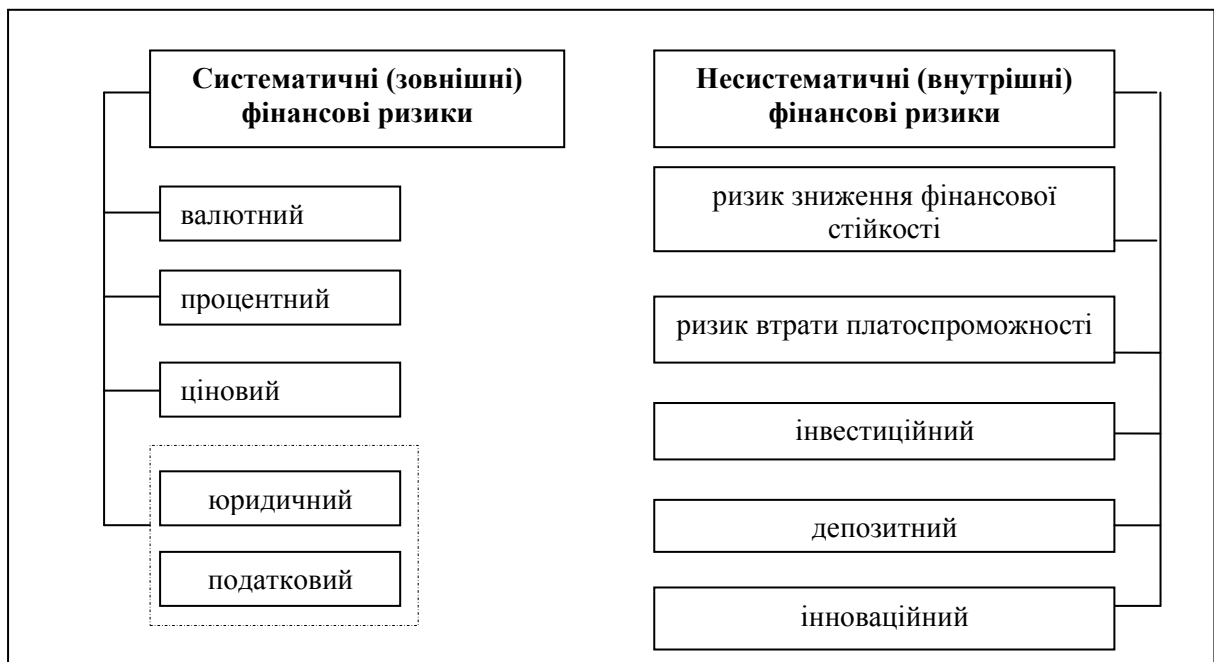
Класифікація фінансових ризиків страхових організацій

Класифікаційна ознака	Види фінансових ризиків
За джерелами виникнення	- систематичні або ринкові (зовнішні); - несистематичні або специфічні (внутрішні)
За специфікою страхової діяльності	- власні; - отримані від страхувальників (залучені)
За об'єктом, що характеризується	- ризик окремої фінансової операції; - ризик різних видів фінансової діяльності; - ризик фінансової діяльності в цілому
За сукупністю досліджуваних інструментів	- індивідуальний; - портфельний
За комплексністю	- простий; - складний
За характером прояву у часі	- постійний; - тимчасовий
За фінансовими наслідками	- ризик, що веде до економічних втрат; - ризик, що веде до втраченої можливості; - ризик, що веде як до економічних втрат, так і до отримання доходів
За рівнем ймовірності реалізації	- з низьким рівнем; - з середнім рівнем; - з високим рівнем; - з неможливим визначенням рівня
За можливістю прогнозу	- прогнозований; - непрогнозований
За розміром фінансових втрат	- припустимий; - критичний; - катастрофічний

Джерело: Доопрацьовано автором на основі [1, с. 22]

З вищенаведеної таблиці 1 видно, що фінансові ризики можна класифікувати за багатьма ознаками. Але розглянемо детальніше фінансові ризики за джерелом виникнення (рис.2).

До систематичних фінансових ризиків відносяться валютний, процентний, біржовий, юридичний і податковий. Останні два ризики хоча і не пов'язані з фінансовими операціями, проте зміна законодавчих вимог та ставок оподаткування мають прямий вплив на фінансову діяльність страхової організації. Під валютним ризиком розуміється недоотримання запланованих доходів внаслідок коливання валютних курсів під час іноземних взаєморозрахунків (наприклад, з іноземними страховиками, перестраховиками та ін.). Ціновий ризик полягає в можливості фінансових втрат, пов'язаних з несприятливою зміною цін на активи, що обертаються на фінансовому ринку (акції, похідні цінні папери, банківські метали та ін.). Під процентним ризиком мається на увазі непередбачуваність зміни процентної ставки (деPOSITної та кредитної) на фінансовому ринку.

Джерело: Доопрацьовано автором на основі [1, с. 24]

Рис. 2. Види фінансових ризиків страхових організацій за джерелами виникнення

До несистематичних фінансових ризиків належать ризик зниження фінансової стійкості, ризик втрати платоспроможності, кредитний, інвестиційний, депозитний. Ризик зниження фінансової стійкості викликається недосконалою структурою капіталу, тобто надмірною часткою використання позикових коштів, що впливає на фінансову безпеку страховика. Ризик втрати платоспроможності (ризик незбалансованої ліквідності) пов'язаний з можливістю виникнення дефіциту готівкових коштів або інших високоліквідних активів. Інвестиційний ризик характеризується можливістю виникнення фінансових втрат під час інвестиційної діяльності страхової організації. Депозитний ризик відображає можливість неповернення депозитного вкладу через вибір ненадійного банку або кризове становище економіки. Інноваційний фінансовий ризик є відносно новим, і пов'язаний з впровадженням новітніх фінансових технологій, використанням новітніх фінансових інструментів.

Проте слід зауважити, що нестабільна ситуація майже в усіх галузях економіки і в країні в цілому ставить вітчизняні страхові організації в невідгідне становище. Так перебуваючи в рівних умовах оподаткування з іншими учасниками економічних відносин, страховики не тільки повинні функціонувати як будь-який суб'єкт господарювання, але і компенсувати несприятливий вплив довколишнього середовища на інших економічних суб'єктів (страхувальників) за рахунок покриття застрахованих збитків (рис. 3).

Так неподільне існування професійних ризиків та загальних фінансових ризиків суб'єкта господарювання збільшує загальний ризик зменшення фінансової стійкості страхової організації. Тому для успішного функціонування українських страховиків необхідно впроваджувати ефективний механізм управління фінансовими ризиками.

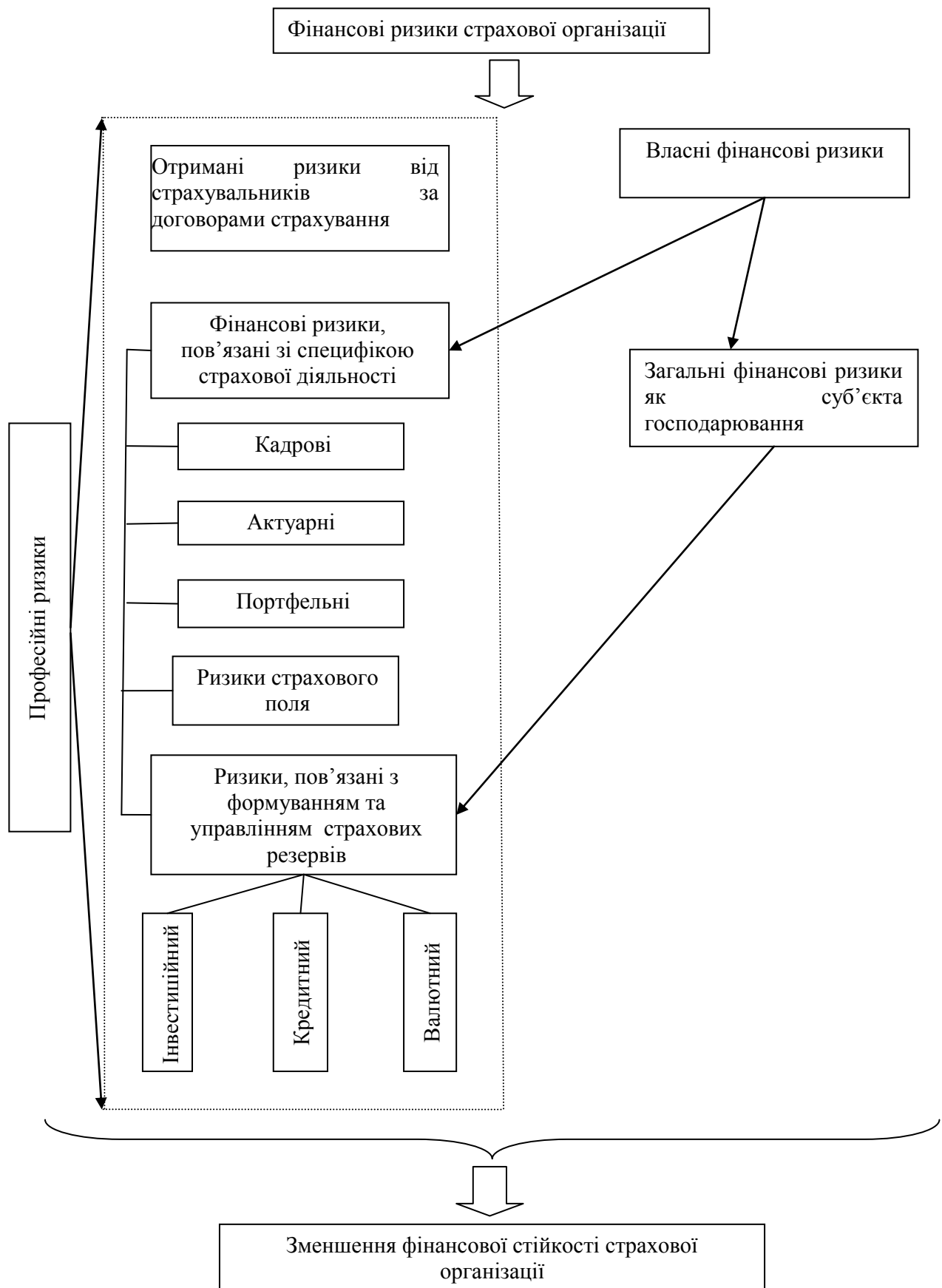

Рис. 3. Фінансові ризики страхової компанії

Висновки. Нестабільна ситуація майже в усіх галузях економіки і в країні в цілому ставить вітчизняні страхові організації в невідгідне становище. Так перебуваючи в рівних

умовах оподаткування з іншими учасниками економічних відносин, страховики не тільки повинні функціонувати як будь-який суб'єкт господарювання, але і компенсувати несприятливий вплив довколишнього середовища на інших економічних суб'єктів (страхувальників) за рахунок покриття застрахованих збитків. Але задля ефективного функціонування необхідно чітко розуміти існуюче коло ризиків та джерела їх виникнення. Проте на сьогодні відсутній єдиний підхід щодо класифікації фінансових ризиків страховиків, що унеможливорює побудову системи ризик-менеджменту.

При вивченні можливих видів фінансових ризиків проаналізовано ті з них, які становлять найбільшу загрозу та найчастіше зустрічаються в практиці господарювання страхових компаній в Україні.

На нашу думку, чітке розмежування фінансових ризиків є підґрунтям для побудови ефективної системи ризик-менеджменту в страхових організаціях.

Література

1. Бланк І. О. Управління фінансовими ризиками. / І. О. Бланк. – К.: Ніка-Центр, 2005. – 600 с. – (Серія «Бібліотека фінансового менеджера»; Вип. 12).
2. Журавка, О. С. Проблемні аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / О. С. Журавка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2007. – Т.20.– С.16–24.
3. Кириллова Н.В. Страхование промышленных предприятий: теория, методология, практика. / Н. В. Кириллова - М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. — 292 с.
4. Нові вектори розвитку страхового ринку України: монографія/ [Козьменко О.В., Козьменко С.М., Васильєва Т.А. та ін.; кер. авт. проекту д.е.н., проф. О.В. Козьменко]. – Суми: Університетська книга, 2012. – 315с.
5. ЯцекМейзнер. Внедрение новой системы управления и оценки рисков в страховой компании / Мейзнер Яцек [Электронный ресурс] // Фориншурер. — Дата обращения: 12.02.2014. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/12/03/21/4482>

1. Blank I. O. Upravlinnya finansovymy ryzykamy. / I. O. Blank. – K.: Nika-Tsentr, 2005. – 600 s. – (Seriya «Biblioteka finansovoho menedzhera»; Vyp. 12).
2. Zhuravka, O. S. Problemni aspekty strakhuvannya finansovykh ryzykiv v Ukrayini / O. S. Zhuravka // Problemy i perspektivy rozvytku bankivs'koyi systemy Ukrayiny : zbirnyk naukovykh prats' Derzhavnyy vyshchyu navchal'nyy zaklad «Ukrayins'ka akademiya bankivs'koyi spravy Natsional'noho banku Ukrayiny». - Sumy, 2007. – T.20.– S.16–24.
3. Kirillova N.V. Strahovanie promyshlennyh predpriyatij: teoriya, metodologiya, praktika. / N. V. Kirilova - M.: ZAO «Izdatel'stvo «Jekonomika», 2007. — 292 s.
4. Novi vektory rozvytku strakhovoho rynku Ukrayiny: monohrafiya / [Koz'menko O.V., Koz'menko S.M., Vasyl'yeva T.A. ta in.; ker. avt. proektu d.e.n., prof. O.V. Koz'menko]. – Sumy: Universytets'ka knyha, 2012. – 315s. - s.175-176.
5. Jacek Mejzner. Vnedrenie novoj sistemy upravleniya i ocenki riskov v strahovoj kompanii / Mejzner Jacek [Jelektronny jresurs] // Forinshurer. — Data obrashheniya: 12.02.2014. — Rezhim dostupa: <http://forinsurer.com/public/12/03/21/4482>